

szersmind a tudományos eredményt — kibontakoztatják. Az Uj Iskola ilyen munkaközössége példája lehet másoknak és iskolát teremthet a mi magyar neveléslektani kutatásunkban.

B. E.

Borotvás-Nagy Sándor: Közgazdasági művelődésünk kezdetei. Budapest, 1938. 467 lap.

Nem megnyugtató jelenség szellemi életünkben, hogy szinte teljesen ellanyhult az érdeklődés a magyar nevelésügy multja iránt. A már felderített, de hézagos anyag időnkénti összefoglalásán kívül szünetel a tudományág éltetője: a neveléstörténeti kutatás s a magyar művelődéspolitikai szükségkiváncza alapításaiban és újításaiban nem támaszkodhatik az elnyomatással kezdődő s a jelenbevezető időszak ismertetése sem. Így aztán nevezetes eseményt jelent Borotvás-Nagy Sándor nagyszabású műve közgazdasági művelődésünk kezdeteiről. Nem az első ilytermészetű tanulmány. Sásdy-Schack Béla, Víg Albert, főként azonban Vincze Frigyes idevonatkozó munkásságát saját nagyértékű kutatásaival kiegészítve új megvilágításban tárja fel a magyar szakirányú gondolat történetét a 18. század derekától a szabadságharcig.

Borotvás műve közgazdasági rendszerek szerint oszlik 5 nagy fejezetre s mindegyik fejezet több részből áll. A munka elé irt bevezetés figyelemreméltó gondolatokat tartalmaz. Tisztázatlan azonban a nevelés és művelődés viszonya, alig hihető, hogy „az emberi gondolkodás történetének és a nevelésnek kapcsolatát oly hiánytalanul felfedte a kutatás, hogy róla ne lehetne újat mondani.“ A közgazdasági művelődés tág területéről az intézményes nevelés felderítése még nagyjában sem mondható befejezettnek, erről bárki meggyőződhetik, ha az Országos Levéltár vagy vidéki városaink ilyfajta anyagának közelébe ér.

A hűbéri gazdálkodásról szóló fejezet éles meglátással veszi a jobbágság gazdasági nevelésében a hűbériség kodifikálatlan vasszervezetét alapul, színesen festi elénk a céhnevelés egyes mozzanatait. További felderítésre vár a tőzsérség nevelése s szinte fájdalmasan hat az a megállapítás, hogy nemességünknek nincs gazdasági gondolata. A merkantilizmus jegyében történik a nevelés átalamosítása s benne főként a hasznosság elve domborodik ki. Ebbe a korszakba helyezi a szerző a pietizmus hatására megindult reális irányú oktatásnak kezdeteit, a szempci és selmeci tanítézetek alapítását s az első magyar tanügyi szervezet, a Ratio Educationis létrejöttét. A fejezet kissé egyoldalúan „rideg gazdasági szükségből kényszerülőt tett“-nek nevezi Mária Terézia kultúrpolitikáját, pedig benne erősen érvényesült az újabban napvilágra került források szerint az államanyai gondoskodás (Landesmütterliche Fürsorge, v. ö. H. Wolf: Das Schulwesen des Temesáarer Banats im 18. Jahrhundert, Baden b. Wien, 1937). Nem világlik ki kellően a reális irányú alapítások között a rajziskolák jelentősége s a szerző a 19. században sem méltatja őket különösebb figyelemre. A kormány 6 jelentős rendeletben foglalkozik velük a szabadságharcig (az utolsó 1847-ből), működnek magyarok által lakott városokban is s nekik tulajdonítható, hogy a 19. század elejének sivár évtizedeiben a magyar ipar fejlődött valamelyest. A fiziokrata rendszer hatására inog meg a nemesi világnézet egyeduralma a nevelésben. Rendkívül tanulságos céhéletünk alkonyának rajza (Nemes Kondor Sámuel taneposza), kereskedőrendünk összetétele s az 1790/91. évi országgyűlés közgazdasági fogékonysága. Szemléletes képet fest a szerző szűkebb hazája nagy apostolának, Tessedik Sámuelnek tragikusan magyar működéséről. Ez az igazi területe, ennek minden sorát szívéből írta s kétségkívül a könyv legsikerültebb része. Nagyon fon-

tos hiányt pótol a fejezet a mezőgazdasági szakoktatás első elmékedőinek feltámasztására. Az utolsó két fejezetben, a szabadkereskedelem és védvám tárgyalásakor eltemetett, elfeledett írók születnek újjá, források szólalnak meg, más színben látjuk egyszerre a 19. század elejének folyóirat kísérleteit, nemzetjavító törekvéseit. A fejezetek nagyobb részét multszázadi történelmünk két vezéralakja tölti ki. Széchenyi tárgyalásakor lemond arról, hogy saját lelkével tárja fel és színezza a nagy nemzetneve'öt. A nyugtott kép az eddigi eredmények összefoglalása; hiányzik az egyéni íz, amit Tessediknél annyira megcsodáltunk. Kossuth jellemzése több egyéni meglátást, új ítéletet tartalmaz s rövid terjedelme ellenére sikerültebb.

Ismert és új anyag van a műben. A szerző nagyarányú kutatásokat végzett (főleg levéltári), jegyzeti szűkszavúak, kevés levéltári utalást tartalmaznak s ezzel a további kutatás szinte teljesen főszövegre szorul. Mesteri módon történt a tudományos eredmények összegezése és rendszerezése. Gazdag leleményről, szellemeségről tanuskodnak a fejezet- és alcímek. A Teremtő a szerzőbe ízzó magyar lelket lehelt s ennek a könyvben csodálatos megnyilatkozásai vannak. A mű nyelve nevelésügyi irodalmunkban szinte szokatlanul lendületes, színes és zamatos.

Az volna szükséges, hogy minél több hazánkfia forgassa Borotvás-Nagy Sándor munkáját s okuljon a magyar törekvésekből. A szakiskolai tanárságnak viszont jó útravaló s nélkülözhetetlen segédkönyv a nemzetépítő munkában,

Dr. Verbényi (Veszelka) László.

Matzkó Gyula: Fizika. Gyakorlati tanítások. I. rész. 8°. 175 oldal. Szeged, 1939.

A Gyakorló Polgári Iskola könyvtára XXII. kötete ez a munka, amelyet Matzkó Gyula, a kiváló gyakorlati pedagógus írt. A mű a polgári iskolák fizika tanítási anyagának első részét öleli fel, míg a második rész, amely az optika, mágneses és elektromos jelenségek gyakorlati tanításait tartalmazza, előkészületben van.

A mű bevezetőjében így ír a szerző: „A tanári munka nem lehet sablonos, minden részletében kötött, mert akkor lélekteleenné válik, holott a tanításban léleknek kell hatni lélekre“. Ő sem kíván sablont adni. Szerző természetesen igyekszik maximálisat nyújtani munkájában, hogy könyve minden igényt kielégítsen. Igen részletesen tárgyalja a tanmenet kérdését is. Összehasonlítást tesz különböző iskolák tanmenetei között. Annak az elvnek híve, hogy a polgári iskolákban nem engedhető meg a gyermek értelmi színvonala miatt a tudományos rendszeresség nyomán való haladás, mert az elméletek felépítése a középiskola felső osztályainak feladata.

A tanmenet összeállításán meglátszik a szerzőnek nagy gyakorlati tapasztalata. Ismeri jól az anyagot, de ismeri a gyermeket is, akivel a kiválogatott anyagot közölni kívánja. Részletes útmutatást találunk e műben a tanmenetek összeállítására vonatkozólag. Szó esik az óravázlatokról is. Igen ügyesnek tartjuk, hogy a tanítás alkalmával használt eszközök jegyzéke is szerepel a tanítási vázlatban.

Szerző ezután öt részben nyújt gyakorlati tanításokat. A tanításokon akár a tanár által bemutatott, akár a növendékek által végzett tanulói kísérletek egyszerű, a növendék és tanár együttes munkájával könnyen előállítható eszközökkel történnek. A tanszergyarak drága eszközeit nem igen vagy csak igen kivételesen használja. Szerzőnek ezen a téren végzett sok egyéni elgondolását itt ki kell emelnünk.

Végül a szerző igen bő irodalmat sorol fel.

Igen nagy felkészültséggel, tárgyszeretettel készült ez a könyv, amely a polgári